

Om komposisjon og improvisasjon

Jeg har bakgrunn fra korps, rockeband og etter hvert jazzmusikk. I rockebandet utformet vi stemmene våre selv, ofte gjennom en prosess som innebar improvisasjon, men målet var oftest å komme fram til helt fastlagte stemmer for hvert instrument. I den endelige framføringen var improvisasjonselementet redusert til små variasjoner og en kort solo i ny og ne. Soloene forholdt seg alltid til helheten, formspråket var definert av låta og de forbildene vi etter fattig evne forsøkte å ligne på.

I jazztradisjonen har improvisasjon en stor plass, i noen tilfeller er det den som er selve verket. For de fleste jazzmusikere er det utviklingen av et personlig improvisatorisk språk som står i fokus. For å få til dette kreves en stadig jobbing med å høre og spille: orientere seg i lydbildet, gjøre noen valg, være inne i detaljene og samtidig ha overblikk for formen- alt dette skjer i "real-time", ideelt sett på en leken og intuitiv måte.

For å kunne gjøre dette bra må en altså høre det en spiller: hvis en er vokst opp med gammeldans, julesanger og tre-greps pop er det en lang vei å gå for å kunne improvisere bra på en swing låt, selv om det instrument-teknisk sett ikke er vanskelig. En er avhengig av så sterkt lagrede musikalske referanser at en slipper å tenke på hva en skal spille, men isteden kan fokusere på hvordan.

Sånn sett er det mye sant i at jazz-improvisasjon i en tradisjonell form ikke er "fri musikk" men snarere en musikalsk representasjon av en kode- oppgave som en må løse etter en mengde gitte regler.

Jeg har selv i hovedsak spilt musikk som er skrevet og framført i et formspråk som på forhånd er kjent av musikerne. De mange forskjellige uttrykk som har dukket opp i skjæringspunktet mellom samtidsmusikk, støyrock og fri improvisasjon de siste åras har jeg altså stort sett opplevd fra sidelinja. Men jeg har likevel lyst til å komme med noen tanker om organisering og samspill innen dette feltet sett fra mitt eget musikalske ståsted.

I møte med nyere vestlig samtidsmusikk vil de fleste av jazzmusikerens sjanger-referanser være irrelevante. Hva gjør en da?

For enkelhets skyld kan vi dele inn mulighetene i tre strategier:

1. Improvisasjonen er en sømløst integrert del av verket

Dersom den improviserende musikeren tilegner seg det samme forholdet til et nyskrevet samtidsmusikk-stykke som til det han eller hun har til sitt eget kjernereportoar kan musiseringen skje på en intuitiv måte samtidig som det hørbare resultatet forholder seg til unike elementer i verket. Men i verste fall er dette et arbeid som tar et helt liv: det å kunne høre seg fram til f.eks tolv-tonerekker eller serielle strukturer på samme måte som en varierer over en mixolydisk skala er mildt sagt en stor oppgave.

2. Improvisatøren bruker enkelte isolerte elementer som forelegg

En annen løsning at improvisatøren bruker et begrenset antall parametre. Dette skjer ofte ved at komponisten definerer rammene for improvisasjonen, eller ved at utøveren selv isolerer enkelte elementer det føles mulig å jobbe videre med. for eksempel rytmiske strukturer, enkelte melodiske motiver e.l., og lar resten av de underliggende strukturene være i fred.

3. Collage

Improvisatøren og resten av musikken er plassert i to adskilte rom: Improvisasjonen og resten av musikken forholder seg til hverandre som selvstendige adskilte elementer og interagerer ut fra en "lytteropplevelse" i motsetning til å forholde seg til de grunnleggende strukturene bak det klingende resultatet. I en slik collageform vil ofte valget av ensemblet være en avgjørende del av komposisjonen.

Hva nå?

Så langt høres det for meg ut som om den vanligste måten å organisere improvisasjon inn i nyskrevet samtidsmusikk minner mest om alternativ 3, med noen islett av alternativ 2.

Om en av og til skal kunne bruke alternativ 1 kreves et vedvarende utforskende samarbeid mellom opphavsmann/kvinne og utøvere over lang tid. Personlig tror jeg det er en slik strategi som skal til for å skape ny musikk som er utforskende og original, og som samtidig får nok uttrykkskraft til at den beveger sitt publikum.

Morten Halle, januar 2008